

ಪುಟಾಣಿ ಮಕ್ಕಳ ಪೋಷಣೆ, ಶಿಕ್ಷಣ ಮತ್ತು ಶಿಕ್ಷಣದ ಹಕ್ಕು ಡೋಲಲಶ್ರೀ ಮೈಸೂರ್

ಈ ಪ್ರಬಂಧವು ಪುಟಾಣಿ ಮಕ್ಕಳ ಪೋಷಣೆ ಮತ್ತು ಶಿಕ್ಷಣದ (ಇಸಿಸಿಇ) ಅಂಶಗಳ ಮೇಲೆ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಭಾರತದಲ್ಲಿನ ಪುಟಾಣಿ ಮಕ್ಕಳ ಶಿಕ್ಷಣದ ನೀತಿ ಮತ್ತು ನಿಯಮಗಳು ಹೇಗೆ ಬೆಳೆದವು ಎಂಬುದರ ಬಗ್ಗೆ ವಿವರಣೆಯನ್ನು ನೀಡುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೇ, ಈ ಪ್ರಮುಖ ನೀತಿಯ ಉದ್ದೇಶದ ಬಗ್ಗೆ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು ಹೇಗೆ ಚಿಂತನ ಮಂಥನ ನಡೆಸಿವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಪರಿಶೋಧಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಪುಟ್ಟ ಮಕ್ಕಳ ಶಿಕ್ಷಣ ಕುರಿತು ಸಂವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಏನು ಅವಕಾಶ ಕಲ್ಪಿಸಲಾಗಿದೆ ಎಂದು ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತವಾಗಿ ಹೇಳುವುದರೊಂದಿಗೆ ಈ ಲೇಖನವು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ ಈ ವಿಷಯದ ಮೇಲಿನ ಕಾನೂನಿನ ಬೆಳವಣಿಗೆಗಳನ್ನು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದರತ್ತ ಮುಂದುವರೆಯುತ್ತದೆ.

ಸಂವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಪುಟ್ಟ ಮಕ್ಕಳ ಶಿಕ್ಷಣ ಕುರಿತ ಉಪಬಂಧಗಳು:

ಭಾರತದ ಸಂವಿಧಾನವು ಸಮಾಜ ಕಲ್ಯಾಣದ ಉದ್ದೇಶಗಳಾದ ಶಿಕ್ಷಣ ಮತ್ತು ಉದ್ಯೋಗವನ್ನು ರಾಜ್ಯದ ನೀತಿ ನಿರ್ದೇಶಕ ತತ್ವಗಳಲ್ಲಿ ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಈ ನೀತಿ ನಿರ್ದೇಶಕ ತತ್ವಗಳು ಮೂಲಭೂತ ಹಕ್ಕುಗಳಂತಲ್ಲ,¹ ಹೀಗಾಗಿ ರಾಜ್ಯದ ನೀತಿ ನಿರ್ದೇಶಕ ತತ್ವಗಳನ್ನು ಜಾರಿಗೊಳಿಸುವಂತೆ ಯಾವ ನ್ಯಾಯಾಲಯವೂ ಆದೇಶ ನೀಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ ಅಥವಾ ನೀತಿ ನಿರ್ದೇಶಕ ತತ್ವಗಳ ಉಲ್ಲಂಘನೆಯನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುವ ವಿಷಯಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಯಾವುದೇ ತೀರ್ಪನ್ನು ನೀಡುವುದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.² ಹೀಗಿದ್ದರೂ, ಕಾನೂನು ಮತ್ತು ನಿಯಮಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸುವಾಗ ರಾಜ್ಯವು ನೀತಿನಿರ್ದೇಶಕ ತತ್ವಗಳನ್ನು ಮಾರ್ಗದರ್ಶಿಯನ್ನಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡು ಅದಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯನ್ನು ನೀಡುವಂತೆ ಅಪೇಕ್ಷಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಮೂಲತಃ, ಭಾರತದ ಸಂವಿಧಾನ, 1950 ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಪಾಠಮಿಕ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಜಾರಿಯನ್ನು ಒತ್ತಾಯಪಡಿಸಲಾಗದ ನೀತಿ ನಿರ್ದೇಶಕ ತತ್ವವನ್ನಾಗಿ ತನ್ನ (ಹಿಂದಿನ) 45ನೇ ಅನುಚ್ಛೇದದಲ್ಲಿ ಒಳಗೊಂಡಿತ್ತು.³ ಮಕ್ಕಳು ತಮ್ಮ ಹದಿನಾಲ್ಕನೇ ವಯಸ್ಸಿಗೆ ಬರುವವರೆಗೂ ಎಲ್ಲಾ ಮಕ್ಕಳಿಗೂ ರಾಜ್ಯವು ಉಚಿತ ಮತ್ತು ಕಡ್ಡಾಯ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ನೀಡಬೇಕೆಂದು ಈ ರಾಜ್ಯದ ನೀತಿ ನಿರ್ದೇಶಕ ತತ್ವಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ಇದಲ್ಲದೇ, ಭಾರತದ ಸಂವಿಧಾನದ ಅಡಿಯಲ್ಲಿರುವ ರಾಜ್ಯ ನೀತಿ ನಿರ್ದೇಶಕ ತತ್ವಗಳಲ್ಲಿ, ಹತ್ತು ವರ್ಷಗಳ ಅವಧಿಯ ಒಳಗೇ ಈ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿರುವಂತಹ ಉದ್ದೇಶವನ್ನು ಸಾಧಿಸಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿರುವ ಏಕೈಕ ನೀತಿ ನಿರ್ದೇಶಕ ತತ್ವ ಇದಾಗಿದೆ. ಈ ಸಂವಿಧಾನದ ಉಪಬಂಧದಲ್ಲಿ ಪುಟ್ಟ ಮಕ್ಕಳ ಶಿಕ್ಷಣ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಿಕ್ಷಣದ ಎಂದು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಹೇಳಿಲ್ಲ; ಇದು ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿನ ಎಲ್ಲಾ ಮಕ್ಕಳಿಗೂ ಹದಿನಾಲ್ಕು ವರ್ಷದವರೆಗೂ ಉಚಿತ ಮತ್ತು ಕಡ್ಡಾಯ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ನೀಡುವುದು ರಾಜ್ಯದ ಬಾಧ್ಯತೆ ಎಂದಷ್ಟೇ ವಿವರಿಸುತ್ತದೆ.

ಮೋಹಿನಿ ಜೈನ್⁴ ಮತ್ತು ಉನ್ನಿಕೃಷ್ಣನ್⁵ ಪ್ರಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಸರ್ವೋಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯವು ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದೆ:

ಮೋಹಿನಿ ಜೈನ್ ವಿರುದ್ಧ ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರ (1992) ಮತ್ತು ಉನ್ನಿಕೃಷ್ಣನ್ ಜೆ.ಪಿ ವಿರುದ್ಧ ಆಂಧ್ರ ಪ್ರದೇಶ ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರ (1993) ಈ ಎರಡು ಪ್ರಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಸರ್ವೋಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯವು ನೀಡಿರುವ ತೀರ್ಪಿನಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆಯಲು ಹಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಘೋಷಿಸಿದೆ ಮತ್ತು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿದೆ. ಉನ್ನಿಕೃಷ್ಣನ್‌ರವರ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ, ಸರ್ವೋಚ್ಚ

¹ಸಂವಿಧಾನದ ಅನುಚ್ಛೇದ 32 ಮತ್ತು 226 ಅಡಿಯಲ್ಲಿ ಸುಪ್ರೀಂ ಕೋರ್ಟ್ ಮತ್ತು ಹೈಕೋರ್ಟ್‌ಗಳು ಸಮಾನತೆ ಹಕ್ಕು, ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಅಥವಾ ಜೀವದ ಹಕ್ಕುಗಳಂತಹ ಮೂಲಭೂತ ಹಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಜಾರಿಗೊಳಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ.

²ಅನುಚ್ಛೇದ 37, ಭಾರತದ ಸಂವಿಧಾನ, 1950

³ಲೇಖನದ ಮುಂಬರುವ "ಶಿಕ್ಷಣ ಮತ್ತು ECCE ಕುರಿತು ಮೂಲಭೂತ ಹಕ್ಕು" ಎಂಬ ವಿಭಾಗವು ಸಂವಿಧಾನದ (ಎಂಬತ್ತ ಆರನೇ ತಿದ್ದುಪಡಿ) ಕಾಯಿದೆ, 2002 ಅಡಿಯಲ್ಲಿ ಅನುಚ್ಛೇದ 45ಕ್ಕೆ ಮಾಡಿದ ಒಂದು ಪರಿಷ್ಕರಣೆ ಕುರಿತು ಹೇಳುತ್ತದೆ.

⁴Mohini Jain v State of Karnataka, (1992) 3 SCC 666

⁵Unnikrishnan J. P. v State of Andhra Pradesh 1993 SCC (1) 645

ನ್ಯಾಯಾಲಯವು ಸಂವಿಧಾನದ 21ನೇ ಅನುಚ್ಛೇದದ ಅಡಿಯಲ್ಲಿ ಖಾತರಿ ನೀಡಲಾದ ಜೀವನದ ಮೂಲಭೂತ ಹಕ್ಕುಗಳ ಭಾಗವಾಗಿ ಶಿಕ್ಷಣದ ಹಕ್ಕನ್ನು ಘೋಷಿಸಿದೆ. ಶಿಕ್ಷಣದ ಹಕ್ಕು ಎಲ್ಲಾ ನಾಗರಿಕರಿಗೂ ಎಲ್ಲಾ ಹಂತಗಳಲ್ಲೂ ಲಭ್ಯವಾಗಬೇಕು ಎನ್ನುವುದನ್ನು ನ್ಯಾಯಾಲಯವು ಎತ್ತಿ ಹಿಡಿದಿದೆ. ರಾಜ್ಯವು ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಒದಗಿಸಬೇಕು ಎಂದು ನಾಗರಿಕರು ಈಗ ಬೇಡಿಕೆ ಇಡಬಹುದು. ಶಿಕ್ಷಣದ ಹಕ್ಕು ಜೀವನದ ಹಕ್ಕಿಗೆ ಸಹವರ್ತಿ ಎಂಬ ತತ್ವವನ್ನು ನ್ಯಾಯಾಲಯವು ಒತ್ತಿ ಹೇಳಿದೆ. ಹೀಗಿದ್ದರೂ, ಉಚಿತ ಮತ್ತು ಕಡ್ಡಾಯ ಶಿಕ್ಷಣದ ಹಕ್ಕನ್ನು ಮಕ್ಕಳ ಹದಿನಾಲ್ಕನೇ ವರ್ಷದವರೆಗೆ ಮಾತ್ರ ನೀಡಬೇಕೆಂಬ ನಿರ್ಬಂಧವನ್ನು ಹೇಳಿದೆ. ನ್ಯಾಯಾಲಯವು ಇದಕ್ಕೆ ಈ ರೀತಿಯ ಕಾರಣಗಳನ್ನು ನೀಡಿದೆ: (1) ಈ ಸಂವಿಧಾನಾತ್ಮಕ ನಿರ್ದೇಶಕಗಳು ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಲಭ್ಯ (2) ಎಲ್ಲಾ ಹಂತಗಳಲ್ಲೂ ಉಚಿತವಾಗಿ ಶಿಕ್ಷಣದ ಹಕ್ಕನ್ನು ನೀಡಲು ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಆರ್ಥಿಕ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿಲ್ಲ.

ಜೀವಿಸುವ ಹಕ್ಕನ್ನು ಅರ್ಥಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಅನುಭವಿಸಲು ಶಿಕ್ಷಣದ ಹಕ್ಕು ಅತ್ಯಾವಶ್ಯಕ ಎಂದು ಈ ತೀರ್ಪಿನಲ್ಲಿ ಒತ್ತಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಹೀಗಿದ್ದರೂ, ಈ ಎರಡು ತೀರ್ಪುಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವೊಂದರಲ್ಲೂ ಪುಟ್ಟ ಮಕ್ಕಳ ಶಿಕ್ಷಣ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಿಕ್ಷಣದ ನಡುವೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನು ಮಾಡಿಲ್ಲ. ಪುಟ್ಟ ಮಕ್ಕಳ ಶಿಕ್ಷಣ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಿಕ್ಷಣದ ನಡುವಿನ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಯಾವುದೇ ಆತಂಕದ ವಿಷಯವಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಶಿಕ್ಷಣದ ಹಕ್ಕಿನ ಲಭ್ಯತೆಯನ್ನು ಹದಿನಾಲ್ಕು ವರ್ಷ ಪೂರ್ಣವಾಗುವುದರ ಒಳಗಿನ ಎಲ್ಲ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಒದಗಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಶಿಕ್ಷಣದ ಮೂಲಭೂತ ಹಕ್ಕು ಮತ್ತು ಪುಟ್ಟ ಮಕ್ಕಳ ಶಿಕ್ಷಣ:

2002ರಲ್ಲಿ, ಭಾರತದ ಸಂಸತ್ತು ತನ್ನ ಸಂವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಉಚಿತ ಮತ್ತು ಕಡ್ಡಾಯ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆಯಲು ಮಕ್ಕಳ ಹಕ್ಕನ್ನು ಮೂಲಭೂತ ಹಕ್ಕು ಆಗಿ ತನ್ನ 21 ಎ ಅನುಚ್ಛೇದದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿದೆ.⁶ ಹೊಸದಾಗಿ ಸೇರಿಸಿರುವ ಈ ಹಕ್ಕನ್ನು 6 ರಿಂದ 14ನೇ ವಯೋಮಾನದ ಒಳಗಿರುವ ಮಕ್ಕಳ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ನಿರ್ಬಂಧಗೊಳಿಸಿದೆ. ಇದರ ಫಲವಾಗಿ, 21 ಎ ಪರಿಚ್ಛೇದದ ಉಲ್ಲಂಘನೆಗೆ ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯವಾಗಲೀ, ಸರ್ವೋಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯವಾಗಲೀ ಪರಿಹಾರವನ್ನು ಒದಗಿಸಬಹುದು. ಹೀಗಿದ್ದರೂ, ಆರು ವರ್ಷದ ಒಳಗಿನ ಮಕ್ಕಳಿಗಾಗಿ ಇಸಿಸಿಇ ಕೂಡ ಒಳಗೊಳ್ಳುವಂತೆ ತಿದ್ದುಪಡಿ

ಮಾಡಿ 45ನೇ ಅನುಚ್ಛೇದವನ್ನು ಮಾರ್ಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ರಾಜ್ಯವು ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಎಳೆವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಪೋಷಣೆ ಮತ್ತು ಆರು ವರ್ಷದವರೆಗೆ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಒದಗಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಬೇಕು ಎಂದು ಪರಿಷ್ಕೃತ 45ನೇ ಅನುಚ್ಛೇದ ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಹೀಗಾಗಿ, ಪುಟ್ಟ ಮಕ್ಕಳ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ರಾಜ್ಯ ನೀತಿ ನಿರ್ದೇಶಕ ತತ್ವವನ್ನಾಗಿ ಸೇರಿಸುವುದರಿಂದ, ಪುಟ್ಟ ಮಕ್ಕಳ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಯಾವುದೇ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಅಥವಾ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಜಾರಿಗೊಳಿಸುವಂತೆ ಒತ್ತಾಯಿಸಿ ಯಾವುದೇ ವ್ಯಕ್ತಿಯು ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಹೋಗದಂತೆ ತಿದ್ದುಪಡಿಯು ನಿಯಂತ್ರಿಸುತ್ತದೆ.⁷

ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಒದಗಿಸುವ ಜವಾಬ್ದಾರಿಯು ಮಾನವ ಸಂಪನ್ಮೂಲ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಸಚಿವಾಲಯದ್ದಾದರೆ ಐಸಿಡಿಎಸ್ ಮತ್ತು ಇಸಿಸಿಇಯನ್ನು ಜಾರಿಗೊಳಿಸುವ ಜವಾಬ್ದಾರಿಯು ಮಹಿಳೆ ಮತ್ತು ಶಿಶು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಸಚಿವಾಲಯದ್ದಾಗಿದೆ. ಶಿಕ್ಷಣದ ಹಕ್ಕನ್ನು ಅಳವಡಿಸುವಂತೆ ಪ್ರಸ್ತಾಪನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದು ಮಾನವ ಸಂಪನ್ಮೂಲ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಸಚಿವಾಲಯ. ಇದರ ಫಲವಾಗಿ, ಆರು ವರ್ಷದ ಒಳಗಿನ ಮಕ್ಕಳು, ಮಕ್ಕಳ ಶಿಕ್ಷಣದ ಹಕ್ಕಿನ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಿಂದ ಹೊರಗೆ ಉಳಿದರು.

ಆಹಾರದ ಹಕ್ಕು ಪ್ರಕರಣ⁸

ಪಿ.ಯು.ಸಿ.ಎಲ್. ವಿರುದ್ಧ ಭಾರತದ ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಸರ್ವೋಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯವು ಹೊರಡಿಸಿರುವ ಕೆಲವು ಆದೇಶಗಳು ನಮ್ಮ ಈ ಚರ್ಚೆಗೆ ಸೂಕ್ತವೆನಿಸುತ್ತವೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಭಾರತದ ಅಂಗನವಾಡಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಸಾರ್ವತ್ರಿಕಗೊಳಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಇವು ಮಹತ್ವದ್ದಾಗಿವೆ. ಪೀಪಲ್ಸ್ ಯೂನಿಯನ್ ಫಾರ್ ಸಿವಿಲ್ ಅಬರ್ನಿಸ್ ಸಂಸ್ಥೆಯು ಸಂವಿಧಾನದ 21 ಎ ಅನುಚ್ಛೇದದ ಅಡಿಯಲ್ಲಿನ ಜೀವನದ ಭರವಸೆಯ ಹಕ್ಕಿನ ಒಂದು ಭಾಗವಾಗಿ ಆಹಾರದ ಹಕ್ಕನ್ನು ಎತ್ತಿ ಹಿಡಿಯುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಹೂಡಿದ ಮೊಕದ್ದಮೆ ಇದು. ಮೊಕದ್ದಮೆಯನ್ನು ಹೂಡಿದವರು, ಉಪವಾಸ ಮತ್ತು ಹಸಿವಿನಿಂದ ಜನರನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವಂತೆ ಮತ್ತು ಆಹಾರ ಮತ್ತು ಪೌಷ್ಟಿಕತೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುವಂತೆ ಮಾಡಲು ನ್ಯಾಯಾಲಯವನ್ನು ಕೋರಿದರು. ಮಧ್ಯಾಹ್ನದ ಬಿಸಿಯೂಟವನ್ನು ಸಾರ್ವತ್ರಿಕಗೊಳಿಸುವುದು, ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಪಡಿತರ ವಿತರಣೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಪುನಶ್ಚೇತನಗೊಳಿಸುವುದನ್ನೂ ಸೇರಿದಂತೆ ಆಹಾರ ಭದ್ರತೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಎಲ್ಲಾ ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತರುವಂತೆ

⁶The Constitution (Eighty-Sixth Amendment) Act, 2002

⁷Article 37 of the Constitution prohibits any court from enforcing any directive principle of state policy.

⁸People's Union for Civil Liberties v Union of India W. P. (c) 196 of 2001

ನ್ಯಾಯಾಲಯವು ಅನೇಕ ಆದೇಶಗಳನ್ನು ನೀಡಿತು. ಎಲ್ಲಾ ರಾಜ್ಯಗಳು, ಕೇಂದ್ರಾಡಳಿತ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಮತ್ತು ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರ ಸಲ್ಲಿಸಿದ ವರದಿಗಳ ಮೂಲಕ ಈ ಆದೇಶಗಳ ಅನುಷ್ಠಾನದ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣೆಯನ್ನು ಮಾಡುವಂತೆ ನ್ಯಾಯಾಲಯವು ಒಂದು ಸಮಿತಿಯನ್ನು ನೇಮಕ ಮಾಡಿತು.

ಆರು ವರ್ಷದ ಒಳಗಿನ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಆರೋಗ್ಯ, ಶಿಕ್ಷಣ ಮತ್ತು ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಅವಶ್ಯಕತೆಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸುವ ಉದ್ದೇಶವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದರಿಂದ ಭಾರತದಲ್ಲ ಇಸಿಸಿಇಯನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಸಮಗ್ರ ಮಕ್ಕಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಯೋಜನೆ (ಐಸಿಡಿಎಸ್) ಮಹತ್ವದ್ದಾಗಿದೆ. ಈ ಯೋಜನೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ, ಐಸಿಡಿಎಸ್ ಅಡಿಯಲ್ಲಿ ಅಂಗನವಾಡಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಸಾರ್ವತ್ರಿಕಗೊಳಿಸುವಂತೆ ನಿರ್ದೇಶಿಸಿ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ನ್ಯಾಯಾಲಯವು ಒಂದು ಆದೇಶವನ್ನು ನೀಡಿತು.⁹ ಅನಂತರ ಎಳೆ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲೇ ಚುರುಕುಗೊಳಿಸುವ ಮತ್ತು ಶಿಕ್ಷಣದ ಮೂಲಕ ಶಾಲಾ ಪೂರ್ವ ಮಕ್ಕಳ ಮಾನಸಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಅಗತ್ಯತೆಗೆ ಬೇಕಾದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸುವಂತೆ ನ್ಯಾಯಾಲಯವು ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಮತ್ತೊಂದು ಆದೇಶವನ್ನು ನೀಡಿತು.¹⁰ ನಮಗೆ ಕಂಡುಬಂದದ್ದೇನೆಂದರೆ ದುರಾದೃಷ್ಟಕರವಾಗಿ, 2013ರಲ್ಲೂ ಅಂಗನವಾಡಿಗಳು ಸಿಬ್ಬಂದಿಯ ಕೊರತೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ ಅಥವಾ ಕಳಪೆ ಮೂಲ ಸೌಕರ್ಯದೊಂದಿಗೆ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿವೆ.¹¹

ಶಿಕ್ಷಣ ಹಕ್ಕು ಕಾಯ್ದೆ ಮತ್ತು ಪುಟ್ಟ ಮಕ್ಕಳ ಶಿಕ್ಷಣ:

ಸಂವಿಧಾನದ 21 ಎ ಅನುಚ್ಛೇದದ ಅಡಿಯಲ್ಲಿನ ಶಿಕ್ಷಣದ ಹಕ್ಕನ್ನು ಕಾನೂನು ನಿರ್ದೇಶಿಸುವಂತೆ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಉಚಿತ ಮತ್ತು ಕಡ್ಡಾಯ ಶಿಕ್ಷಣದ ಹಕ್ಕು ಕಾನೂನಿನ (ಇಲ್ಲದ ಆರ್‌ಐಇ ಎನ್ನೋಣ) ಅನ್ವಯ ಜಾರಿಗೊಳಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಕಾನೂನು ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಅನ್ವಯಿಸುವುದಾದರೂ, ಪುಟಾಣಿ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಪೋಷಣೆ ಮತ್ತು ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಒದಗಿಸುವುದು ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರಗಳಿಗೆ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಆಯ್ಕೆಯಾಗಿದೆ (ವಿಭಾಗ 11). ಇದರೊಂದಿಗೆ, ಯಾವ ಶಾಲೆಯು ಶಿಶುವಿಹಾರವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆಯೋ ಆ ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಆರ್‌ಐಇ ಅಡಿಯಲ್ಲಿನ

ಪ್ರವೇಶ ದಾಖಲಾತಿ ಮತ್ತು ಮೀಸಲು ಶಿಶುವಿಹಾರದಿಂದಲೇ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ಆರ್‌ಐಇ ಕಡ್ಡಾಯಗೊಳಿಸಿದೆ (ವಿಭಾಗ 12). ಇದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ, ಪುಟಾಣಿ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಒದಗಿಸುವ ಎಲ್ಲಾ ಶಾಲೆಗಳ ಪುಟಾಣಿ ಮಕ್ಕಳ ಶಿಕ್ಷಣ, ಉಚಿತ ಮತ್ತು ಕಡ್ಡಾಯ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಒದಗಿಸುವ ಬಾಧ್ಯತೆಯ ಅಡಿಯಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತವೆ. ಆರ್‌ಐಇಯಲ್ಲಿ ನೀಡಿರುವ ಈ ಅವಕಾಶದ ಮೂಲಕ ಮಕ್ಕಳು ಇವುಗಳನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಹಕ್ಕುದಾರರಾಗಿದ್ದಾರೆ. - (1) ನೆರೆ-ಹೊರೆಯಲ್ಲಿರುವ ಸರ್ಕಾರಿ, ಖಾಸಗಿ ಅಥವಾ ಅನುದಾನಿತ ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶವನ್ನು ಪಡೆಯುವುದು ಮತ್ತು (2) ಯಾವುದೇ ಮಗುವು ಸಮಾಜದಲ್ಲ ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ ಅಥವಾ ಸಾಮಾಜಿಕವಾಗಿ ಅನಾನುಕೂಲವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ವಿಭಾಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದಲ್ಲಿ ಆ ಮಗುವಿಗೆ ಉಚಿತ ಮತ್ತು ಕಡ್ಡಾಯವಾಗಿ ಶಿಶುವಿಹಾರದ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಒದಗಿಸಬೇಕು.

ಆರ್‌ಐಇಯ ಸಂವಿಧಾನಾತ್ಮಕ ಸಿಂಧುತ್ವವನ್ನು ಆಕ್ಷೇಪಿಸಿ ಅನುದಾನರಹಿತ ಮತ್ತು ಅನುದಾನಿತ ಶಾಲೆಗಳ ಒಂದು ಗುಂಪು ರಾಜಾಸ್ಥಾನದ ಖಾಸಗಿ ಶಾಲೆಗಳ ಸಂಘಟನೆ (ಯುನೈಟೆಡ್ ಪ್ರೈವೇಟ್ ಸ್ಕೂಲ್ಸ್ ಅಫ್ ರಾಜಾಸ್ಥಾನ್) ವಿರುದ್ಧ ಭಾರತದ ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲ ಮೊಕದ್ದಮೆಯನ್ನು ಹೂಡಿತು.¹² 2012ರಲ್ಲಿ ಅಜೀಂ ಪ್ರೇಂಜಿ ಫೌಂಡೇಷನ್, ಈ ಮೊಕದ್ದಮೆಯ ಮಧ್ಯಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಆರ್‌ಐಇ ಸಿಂಧುತ್ವವನ್ನು ಉಳಿಸಬೇಕೆಂದು ವಾದಿಸಿತು. ಮುಂದುವರಿದು, ಪುಟ್ಟ ಮಕ್ಕಳ ಶಿಕ್ಷಣ ಕುರಿತು (ಇಸಿಸಿಇ) ಮಾತನಾಡಿ ನ್ಯಾಯಾಲಯವು ಇಸಿಸಿಇಯನ್ನು 21 ಎ ಪರಿಚ್ಛೇದದ ಅಡಿಯಲ್ಲಿನ ಶಿಕ್ಷಣದ ಹಕ್ಕು ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಬರುವಂತಹುದು ಎಂದು ಪರಿಗಣಿಸಬೇಕು ಎಂದು ಪ್ರಸ್ತಾವವನ್ನೂ ಸಲ್ಲಿಸಿತು. ಅಂದರೆ ಈ ಮೂಲಕ ಈ ಹಕ್ಕನ್ನು ಆರು ವರ್ಷಕ್ಕಿಂತ ಚಿಕ್ಕ ಮಕ್ಕಳಿಗೂ ವಿಸ್ತರಿಸುವಂತೆ ಕೇಳಿಕೊಂಡಿತು. ಈ ಸಲ್ಲಿಕೆಯು ಮೂರು ತತ್ವಗಳನ್ನು ಆಧರಿಸಿದ್ದಾಗಿತ್ತು, ಅವುಗಳೆಂದರೆ:

1. ಉನ್ನಿಕ್ಯಷ್ಟನ್ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲ ಸರ್ವೋಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯವು ಎತ್ತಿ ಹಿಡಿದಿರುವಂತೆ ಹದಿನಾಲ್ಕು ವರ್ಷದ ಒಳಗಿರುವ ಎಲ್ಲಾ ಮಕ್ಕಳೂ ಶಿಕ್ಷಣದ ಹಕ್ಕನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಅರ್ಹರು

⁹W.P. (c) 196/2001, Order dated 28/11/2012, available at: <http://www.righttofoodindia.org/orders/nov28.html>
¹⁰W.P. (c) 196/2001, Order dated 29/04/2004, available at: <http://www.righttofoodindia.org/orders/apr2904.html>
¹¹"Poor Status of Anganwadis in Bangalore" CIVIC (2012), available at: <http://civicspace.in/sites/default/files/attachments/public%20hearing%20on%20health%20english%20version.pdf>. Also see "Anganwadis for All – A Primer" Right to Food Campaign (2007) available at: <http://www.righttofoodindia.org/data/icds06primer.pdf>.
¹²(2012) 6 SCC 1

ಮತ್ತು ಈ ಹಕ್ಕನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತರಲು ರಾಜ್ಯದ ಮೇಲೆ ಒತ್ತಾಯ ತರಬಹುದು;

2. ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಮಕ್ಕಳ ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಪ್ರಗತಿಯಲ್ಲಿ ಇಸಿಸಿಇಯ ಪಾತ್ರ ಪ್ರಮುಖವಾದದ್ದು ಎಂದು ಸಂಶೋಧನೆಯು ತೋರಿಸಿದೆ; ಮತ್ತು
3. ಭಾರತದಲ್ಲಿನ ಪುಟಾಣಿ ಮಕ್ಕಳ ಶಿಕ್ಷಣದ ವಲಯವು ಹೆಚ್ಚು ಅನಿರ್ಬಂಧಿತವಾಗಿದೆ ಆದರೆ ಆರ್‌ಐಇ ಕಾಯ್ದೆಯು ಒಂದನೇ ತರಗತಿ ಮತ್ತು ಅದಕ್ಕೆ ಮೇಲ್ಪಟ್ಟ ತರಗತಿಗಳ ದಾಖಲಾತಿಗೆ ಕೆಲವು ನಿಯಮಗಳು ಮತ್ತು ಗುಣಮಟ್ಟವನ್ನು ಆದೇಶಿಸುತ್ತದೆ. ಹೀಗಿದ್ದರೂ, ಸಂಸತ್ತು ಪರಿಷ್ಕೃತ ಅನುಚ್ಛೇದ 45ರಲ್ಲಿ ಇಸಿಸಿಇಯನ್ನು ಸೇರಿಸಿದ್ದರೂ, ನ್ಯಾಯಾಲಯವು ಹಕ್ಕನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸುವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಮೌನವಾಗಿದೆ.

ಇಸಿಸಿಇ ಮತ್ತು ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿನ ಶಾಲೆಯಿಂದ ಹೊರಗುಳಿದ ಮಕ್ಕಳ ದಾವೆ:

ಇಸಿಸಿಇಯ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯನ್ನು ಶಾಲೆಯಿಂದ ಹೊರಗುಳಿದಿರುವ ಮಕ್ಕಳ ಮೊಕದ್ದಮೆಯಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಮುಂದೆಯೂ ಇಡಲಾಯಿತು.¹³ ಒಂದು ದಿನ ಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿನ ವರದಿಯ ಆಧಾರದ ಮೇರೆಗೆ¹⁵ ಶಾಲೆಯಿಂದ ಹೊರಗುಳಿದ ಮಕ್ಕಳ ವಿಷಯದ ಮೇಲೆ ಕರ್ನಾಟಕ ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯವು ಸ್ವಯಂಪ್ರೇರಿತವಾಗಿ ಈ ಮೊಕದ್ದಮೆಯನ್ನು ಪರಿಗಣಿಸಿತು.¹⁴ 50,000 ಮಕ್ಕಳು ಶಾಲೆಯಿಂದ ಹೊರಗುಳಿದಿರುವುದು ಶಿಕ್ಷಣದ ಮೂಲಭೂತ ಹಕ್ಕು ಎನ್ನುವುದರ ಅತಿ ದೊಡ್ಡ ಉಲ್ಲಂಘನೆ ಎಂದು ನ್ಯಾಯಾಲಯವು ಪರಿಗಣಿಸಿತು. ಈ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ, ಶಾಲೆಯಿಂದ ಹೊರಗುಳಿದಿರುವ ಮಕ್ಕಳ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಸುಧಾರಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನವನ್ನು ಮಾಡುವುದಲ್ಲದೇ, ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಆರ್‌ಐಇಯ ಅನುಷ್ಠಾನದ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡಲು ಉನ್ನತ ಮಟ್ಟದ ಸಮಿತಿಯನ್ನು ನಿಯೋಜಿಸುವ ಮೂಲಕ ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಆಡಳಿತದ ವಲಯವನ್ನೂ ಪ್ರವೇಶಿಸಿತು.

ಈ ದಾವೆಯ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಶಾಲೆಯಿಂದ ಹೊರಗುಳಿದ ಮಕ್ಕಳ ಬಗ್ಗೆ ಹೊಸ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಬಂದಿತು ಮತ್ತು

ಹಾಜರಾತಿ ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ಕಾರ್ಯವೂ ಸೇರಿದಂತೆ ಅನೇಕ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಬದಲಾವಣೆಯನ್ನು ತಂದಿತು. ಆದಾಗ್ಯೂ, ಈ ಮೊಕದ್ದಮೆಯಲ್ಲಿ ಅಂಗನವಾಡಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಗಮನವನ್ನು ನೀಡದೇ ಇಸಿಸಿಇಯ ಬಗ್ಗೆಯೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಕಾಳಜಿಯನ್ನು ತೋರದೆ ಮಕ್ಕಳು ಮುಖ್ಯವಾಹಿನಿ ಶಾಲೆಗಳಿಗೆ ವರ್ಗವಾಗುವುದನ್ನು ಖಚಿತಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಷ್ಟಕ್ಕೆ ಮಿತಗೊಂಡಿರುವುದಲ್ಲ, ಗಮನಾರ್ಹ. ಅಂಗನವಾಡಿಯಲ್ಲಿನ ಮೂಲಸೌಕರ್ಯಗಳು, ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಶೌಚಾಲಯಗಳು ಹೆಚ್ಚಿನ ಚಾಲನೆಯನ್ನು ಪಡೆದ ವಿಷಯಗಳು.¹⁶ ವಿವಿಧ ಇಲಾಖೆಗಳ ನಡುವೆ ಉತ್ತಮ ಸಮನ್ವಯ ಅಗತ್ಯವಿದೆ ಎಂದು ನ್ಯಾಯಾಂಗವು ಹೆಚ್ಚಿನ ಒತ್ತನ್ನು ನೀಡಿತು, ಆದರೆ ಪುಟ್ಟ ಮಕ್ಕಳ ಶಿಕ್ಷಣದ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶವಾದ ಉತ್ತಮ ಗುಣಮಟ್ಟವನ್ನು ಖಚಿತಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಈ ದಾವೆಯ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಿಂದ ಹೊರಗುಳಿಯಿತು.

ಮುಕ್ತಾಯದ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳು:

ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರ ಆರು ವರ್ಷದಿಂದ ಹದಿನಾಲ್ಕು ವರ್ಷದ ಮಕ್ಕಳ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಿಕ್ಷಣದ ವಿಷಯವನ್ನು ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ಕಾನೂನಿನ ಚೌಕಟ್ಟಿಗೆ ಒಳಪಡಿಸಿದರೂ, ಪುಟ್ಟ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ (ಆರು ವರ್ಷದೊಳಗಿನ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ) ಉತ್ತಮ ಗುಣಮಟ್ಟದ ಮತ್ತು ಏಕರೂಪದ ಶಿಕ್ಷಣ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡುವುದರ ಬಗ್ಗೆ ಅಂತಹ ಪ್ರಯತ್ನಗಳನ್ನೇನು ಮಾಡಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಪುಟಾಣಿ ಮಕ್ಕಳ ಶಿಕ್ಷಣ ವಲಯವು ಅನಿರ್ಬಂಧಿತವಾಗಿಯೇ ಉಳಿದಿದೆ. ಅಂಗನವಾಡಿಗಳು ಅಥವಾ ಶಿಶುವಿಹಾರಗಳನ್ನು ಕ್ರಮಬದ್ಧಗೊಳಿಸಿ ಅವುಗಳ ಸ್ಥಾಪನೆ, ಕಾರ್ಯ ಅಥವಾ ನಿಯಂತ್ರಣಗಳ ಗುಣಮಟ್ಟವನ್ನು ಹೇರಲು ಯಾವುದೇ ರೀತಿಯ ಕಾನೂನು ಅಥವಾ ನಿಯಮಗಳಿಲ್ಲ. ಇದಲ್ಲದೇ, ಅಂಗನವಾಡಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ಮತ್ತು ಶಿಶುವಿಹಾರ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ಸರ್ಕಾರದ ವಿಭಿನ್ನ ಸಚಿವಾಲಯಗಳು ಜವಾಬ್ದಾರರು. ಉತ್ತಮ ಗುಣಮಟ್ಟದ ಪುಟಾಣಿ ಮಕ್ಕಳ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಕಾರ್ಯರೂಪಕ್ಕೆ ತರಲು ಒಂದು ಹಕ್ಕನ್ನು ದೊರಕಿಸಿಕೊಳ್ಳ ಬೇಕಾದ ಅವಶ್ಯಕತೆ ಇಲ್ಲ. ಆದರೂ ಪುಟಾಣಿ ಮಕ್ಕಳ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಗಳ ಮೇಲೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ಕಾನೂನು ಅಥವಾ ನಿಯಮ ಇಲ್ಲದೇ ಹೋಗಿರುವುದರಿಂದ ಈ ವಿಷಯದ ಬಗ್ಗೆ ಏನೇ ತೀರ್ಪು ನೀಡಲು ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು ಹಿಂಜರಿಯುತ್ತಿವೆ.

¹³W.P. (C) 15678 of 2013 High Court of Karnataka

¹⁴Supra at n. 5

¹⁵"The glitches that dog RTE implementation", the Hindu (March 31, 2013) available at: <http://www.thehindu.com/news/national/karnataka/the-glitches-that-dog-rte-implementation/article4564801.ece>

¹⁶"All Anganwadis in Karnataka will have toilets by next June, says Court", The Hindu (August 20, 2013) available at: <http://www.thehindu.com/news/national/karnataka/all-anganwadis-in-karnataka-will-have-toilets-by-june-next-says-court/article5039280.ece>

ಆದ್ದರಿಂದ, ಅಂಗನವಾಡಿಗಳು ಮತ್ತು ಶಿಶುವಿಹಾರಗಳ ಸ್ಥಾಪನೆಯ ವಿಧಾನವನ್ನು ವಿವರವಾಗಿ ಹೇಳುವ, ಏಕರೂಪದ ಗುಣಮಟ್ಟವನ್ನು ನಿಗದಿಸುವ ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಕಾರ್ಯವನ್ನು

ಕ್ರಮಬದ್ಧಗೊಳಿಸುವ ಸಮಗ್ರ ನಿಯಮಾವಳಿಯ ರಚನೆಯ ಬಹು ಮುಖ್ಯ ಅಗತ್ಯತೆಯನ್ನು ನಿರ್ಲಕ್ಷ್ಯ ಮಾಡಬಾರದು.

ಡೋಲಶ್ರೀಯವರು ಅಜೀಂ ಪ್ರೇಂಜಿ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಶಾಲೆಯ ನೀತಿಗಳು ಮತ್ತು ಆಡಳಿತ (School of Policy and Governance) ವಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ಗ್ರಾಜುಯೇಟ್ ಫೆಲೋ ಆಗಿ ಕಾರ್ಯ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಇವರು ಹಬ್ ಫಾರ್ ಎಜುಕೇಷನ್ ಲಾ ಅಂಡ್ ಪಾಲಿಸಿ (ಎಜ್‌ಇಎಲ್‌ಪಿ)ಯ ಸದಸ್ಯರು. ಸರ್ವೋಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯದಲ್ಲಿದ್ದ ರಾಜಾಸ್ಥಾನದ ಅನುದಾನರಹಿತ ಖಾಸಗಿ ಶಾಲೆಗಳ ಸಂಘ ವಿರುದ್ಧ ಭಾರತದ ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರ, ಮತ್ತು ಸದ್ಯದಲ್ಲ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವ ಪ್ರಮತಿ ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ವಿಶ್ವಸ್ಥ ಮಂಡಳಿ ವಿರುದ್ಧ ಭಾರತದ ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರದ ಮೊಕದ್ದಮೆಯಲ್ಲಿ ಅಜೀಂ ಪ್ರೇಂಜಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾನದ ಮಧ್ಯಸ್ಥಿಕೆಯಲ್ಲೂ ನೆರವು ನೀಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಇದರ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ, ಕರ್ನಾಟಕ ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯದಲ್ಲಿರುವ ಶಾಲೆಯಿಂದ ಹೊರಗುಳಿದ ಮಕ್ಕಳ ದಾವೆಯಲ್ಲೂ ಸಕ್ರಿಯವಾಗಿ ತೊಡಗಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಕೆಲವು ಸಹೋದ್ಯೋಗಿಗಳೊಂದಿಗೆ, ಡೋಲಶ್ರೀಯವರು ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಆರ್‌ಟಿಇ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಅಡಿಯಲ್ಲಿನ ಕುಂದುಕೊರತೆಗಳ ಪರಿಹಾರ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ಕೈಗೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಇವರು ಜಿ.ಎ. ಎಲ್‌ಎಲ್.ಜಿಯನ್ನು 2010ರಲ್ಲಿ ಯೂನಿವರ್ಸಿಟಿ ಲಾ ಕಾಲೇಜ್, ಬೆಂಗಳೂರು ಇಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣಗೊಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇವರಿಗೆ ಶಿಕ್ಷಣದ ಹಕ್ಕು, ಸಾಮಾಜಿಕ ಆರ್ಥಿಕ ಹಕ್ಕು ಹಾಗೂ ಸಂವಿಧಾನಾತ್ಮಕ ಕಾನೂನು ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿಯಿದೆ. ಇವರನ್ನು dolashree.mysoor@apu.edu.in ಇಲ್ಲಿ ಸಂಪರ್ಕಿಸಬಹುದು.